

Pregledni znanstveni članek/Article (1.02)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 80 (2020) 3, 519—536

Besedilo prejeto/Received:05/2020; sprejeto/Accepted:05/2020

UDK/UDC: 27-23-475(091)

DOI: 10.34291/BV2020/03/Avsenik

© 2020 Avsenik Nabergoj, CC BY 4.0

Irena Avsenik Nabergoj

Izvori in strukture biblične pridige¹

Origins and Structures of Biblical Sermon

Povzetek: Prispevek raziskuje dolgo tradicijo žanra govorov v judovstvu in krščanstvu, ki temelji na osnovnem viru obeh religij, Svetem pismu, ter strukture biblične pridige. Posebno pozornost posveča krščanskim pridigarjem, ki jih v pisanju in posredovanju pridig vernikom vodijo njihov notranji glas poklicanosti, potreba ali celo notranja nujnost duhovne rasti ob branju in študiju svetopisemskih besedil ter ljubezen do poslušalcev v njihovi zunanji in osebni resničnosti – še posebej v njihovih preizkušnjah. Pridiganje, ki temelji na Svetem pismu, ima med vsemi vrstami govorništva poseben status, to pa od pridigarja zahteva tudi posebno odgovornost. Temelji namreč na veri, da Sveto pismo pričuje o razodetju enega samega Boga, ki je ljubezen in ki ljubezen do resnice zahteva tudi od svojih vernikov. Govornik mora Sveto pismo razlagati s tako zvestobo in občutljivostjo, da vernik po njem sliši Božji glas, ter hkrati s tankočutnostjo do sočloveka v sodobnem svetu. Veliko bogastvo svetopisemskih literarnih in retoričnih oblik pridigarjem omogoča izbiro med različnimi možnimi načini predstavitve vsebine in oblike v posredovanju teološke in duhovne resnice. Prispevek predstavlja tri osnovne pristope pridigarjev, ki se opirajo na svetopisemske odlomke – to je tematski, tekstualni in razlagalni pristop. Večjo pozornost namenja razlagalni obliki pridige, za katero se zavzema večina strokovnjakov na področju homiletike. V njej pridigar kar se da zvesto reproducira sporočilo svetopisemskega besedila in oznanja, kar uči besedilo. Prispevek posveča pozornost tudi dejstvu, da se pridigarji, ko skušajo razumeti zahtevnejša biblična besedila – še posebej tista, ki so polna paradoksov –, lahko znajdejo v zadregi. Med temeljnimi tipi zgradbe biblične pridige izpostavlja deklarativno, pragmatično, narativno, vizionarsko in integrativno, v katerih pridigarji povezujejo kognitivni in afektivni slog.

Ključne besede: pridiga, homilija, liturgija, poslanstvo, razlaga in aplikacija, kognitivni in afektivni učinki, oblike in slog pridig, pluralizem oblik, metafore in retorika

¹ Prispevek je nastal kot rezultat dejavnosti v okviru raziskovalnega programa P6-0262 „Judovsko-krščanski viri in razsežnosti pravičnosti“, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Abstract: The paper examines the long tradition of the genre of speeches in Judaism and Christianity, which is based on the fundamental source of both religions, the Bible, and the structure of biblical preaching. Particular attention is given to Christian preachers, who, in writing and delivering sermons to believers, are guided by their inner voice of vocation, the need or even the inner necessity of spiritual growth when reading and studying biblical texts, and the love of the listeners in their external and personal reality, especially in their trials. Biblical preaching has a special status among all types of speakers, and also requires a special responsibility on the part of the preacher. It is based on the belief that the Bible testifies to the revelation of a single God who is love and who also requires the love of truth from his believers. The preacher must interpret the Bible with such fidelity and sensitivity that the believer hears the voice of God through him, and at the same time, with sensitivity towards his fellow man in the modern world. The great richness of biblical literary and rhetorical forms enables preachers to choose between different possible ways of presenting content and form in the transmission of theological and spiritual truth. The paper presents three basic approaches of preachers based on biblical passages, i. e., a thematic, textual, and expository approach. Greater attention is given to the expository form of preaching, which most experts in the field of homiletics advocate. In it, the preacher faithfully reproduces the message of the biblical text and preaches what the text teaches. The article also draws attention to the fact that it can be embarrassing for preachers to try to understand more complex biblical texts, especially those that are full of paradoxes. Among the most important formal types of biblical preaching, it presents declarative, pragmatic, narrative, visionary, and integrative sermons in which preachers combine a cognitive and affective styles.

Key words: sermon, homily, liturgy, mission, interpretation and application, cognitive and affective effects, forms and style of preaching, pluralism of forms, metaphors and rhetoric

1. Uvod

V tem prispevku iščemo odgovor na vprašanja: Kakšna je bila identiteta prvotne pridige in kakšno funkcijo je imela v starem Izraelu in pozneje v krščanstvu? Kakšna je identiteta sodobne krščanske pridige in kakšno vlogo ima v življenju vernikov ter v javnem življenju nasploh? Kako se v pridigah razkriva odnos piscev pridižnih besedil do vsebine in oblike svetopisemskih besedil, ko iščejo možnosti za aplikacijo na aktualne življenjske razmere? Kako pridigarji različnih slogov premagujejo vrzel med svetom svetopisemskega besedila in spremenjenimi okoliščinami našega sodobnega življenja? V iskanju odgovorov na ta vprašanja bomo posebej pozorni na literarne oblike svetopisemskih besedil, ki so za pisce pridig enako velik izziv kakor vprašanje njihove vsebine, ter na pluralizem oblik, ki so se uveljavile v sodobni pridižni praksi in v homiletiki.²

² Obširneje o slogovnih in retoričnih oblikah ter literarnih vrstah svetopisemskih besedil prim. Avsenik Nabergoj 2019. Naslov prispevka „Izvori in strukture biblične pridige“ ne pomeni, da beseda ‚izvori‘

Dolga tradicija žanra nagovorov in govorov v judovstvu in krščanstvu temelji na osnovnem viru obeh religij, Svetem pismu, ki vsebuje veliko bogastvo literarnih vrst in zvrsti (Allen 2005, 264–267). Za priznane pridigarje je skozi zgodovino značilna notranja potreba ali celo notranja nujnost, da svoje duhovne izkušnje preizkusijo ob branju in študiju svetoписemskih besedil – ter nato svoja spoznanja in občutke posredujejo poslušalcem. Veliko bogastvo svetoписemskih literarnih in retoričnih oblik pridigarjem v predstavitvi vsebine in oblike omogoča izbiro med različnimi možnimi pristopi. Najbolj uveljavljeni pristopi pridigarjev so v sodobni homiletiki deležni posebnih obravnav. Thomas G. Long v knjigi *Preaching and the Literary Forms of the Bible* (1989) poudarja, da bi v postopku priprave pridig ob vsebini morali bolj upoštevati tudi pomen literarnih oblik svetoписemskih besedil. To spoznanje argumentira takole:

»V človeškem komuniciranju se polni pomen ne ustvarja s posameznimi besedami, ki jih uporabljamo, niti s formalnimi vzorci, v katere so te besede razporejene, temveč s prepletanjem besed in vzorcev, ki jih doživlja bralec ali poslušalec. Pomen je produkt interakcije med besedami, postavljenimi v določene vzorce, in pričakovanji tistih, ki te besede slišijo ali berejo.« (Long 1989, 128)

Long poudarja, da lahko literarna oblika in dinamika svetoписemskih besedil spreminjata vrste pridig, ustvarjenih iz teh besedil – ne le zaradi vsebine besedil, ampak tudi zaradi načina, kako vsebino podajajo. Poudarja: »Literarna oblika in dinamika svetoписemskega besedila sta lahko in bi morala biti pomembna dejavnika pri pridigarjevi oceni razdalje med (svetoписemskim, op. avtorice) besedilom in pridigo.« (11) V svoji knjigi Long predstavi metodologijo za upoštevanje literarnih značilnosti svetoписemskih besedil v postopku nastajanja besedila do pridige, nato pa to metodologijo uporabi v ločenih poglavjih o pridiganju na podlagi psalmov, pregovorov, pripovedi, parabol (prispodob) in poslanic.

Vsaka izbira pristopa in sloga pridige od pridigarja zahteva, da izbrana svetoписemska besedila, na katera se opira, najprej celostno in temeljito prouči. Pri tem preverja možnosti aktualizacije svetoписemskega sporočila v sedanjih življenjskih razmerah in njegovo ustreznost za spoznavno in tudi čustveno-motivacijsko raven poslušalcev. Ljubezen do poslušalcev v njihovi osebni in družbeni resničnosti ga motivira v želji, da jim sporočilo Svetega pisma posreduje čim bolj avtentično ter jih tako prepriča o resničnosti in vrednosti sporočila. Pot do prepričanja je rast v

označuje le biblične izvore biblične pridige. Beseda vključuje tudi zgodovino biblične hermenevtike, kot so jo razvili cerkveni očetje v svojih homilijah, bibličnih komentarjih in drugih spisih, ki so že po osnovnem namenu oznanjevalni. Pomembna pa je tudi poznejša eksegetska tradicija. Pridigarji so imeli vedno dovolj svobode v iskanju analognih primerov iz judovske in krščanske literature in hermenevtike, ko so iskali možnosti aplikacije vsebin svetoписemskih besedil, ki so jih bodisi skladno z liturgičnim koledarjem bodisi glede na izzive posebnih priložnosti jemali za izhodišče svoje razlage – ta v pridigi samodejno kliče po iskanju možnosti za aplikacijo na okoliščine poslušalcev. Pregled bogate literature o pridiganju v judovstvu in v različnih veroizpovedih krščanstva kaže, da katoliških pridigarjev niso zavezovala samo svetoписemska besedila, temveč tudi izročilo in cerkveno učiteljstvo. Pomembno je poudariti tudi, da je drugi vatikanski cerkveni zbor postavil v središče pridiganja Sveto pismo, ne da bi s tem zmanjšal pomen izročila in cerkvenega učiteljstva.

spoznanju in v notranji izkušnji. Tako kot se je Beseda učlovečila v Svetem pismu, se lahko ob posredovanju pridigarja učloveči v poslušalcih.

2. Svetopisemska beseda o Božjih delih in razvoj homiletičnih vzorcev

Razvoj homiletičnih vzorcev v judovstvu in krščanstvu temelji na osnovnem viru obeh religij, Svetem pismu, ki pričuje o velikih Božjih delih v stvarjenju in zgodovini odrešenja v bogatem mnoštvu literarnih oblik (Long 1989; Allen 2005, 264–267; Kaiser Jr. 2007). V različnih literarnih vrstah in zvrsteh Stare in Nove zaveze odkrijemo veliko različnih oblik nagovorov in daljših govorov, med drugim tudi v diskurzih v obliki dialoga, kot npr. v Jobovi knjigi (govori Joba in njegovih prijateljev; Elihujevi govori v Job 31–37; dva Gospodova govora: 38,1–40,2; 40,6–41,26). Prav tako so znameniti slovesni govori v narativnem delu Stare zaveze: govor Jakobovega blagoslova (1 Mz 49,1–27; 5 Mz 33,1–34); ekstatični izrek prerokov in duhovnikov (5 Mz 1–11; Jer 7); poslovilni govor političnega voditelja (Joz 24,1–23); zunanjepolitični govor (2 Kr 18,17–37).³ Walter C. Kaiser je v svojem priročniku za pridiganje in poučevanje (2007) analiziral 10 besedil, ki povečujejo Božje veličastvo v obliki pripovedi s prvina mi nagovora poslušalcev ali v pesniški govorniški obliki: Iz 40,9–31; Dan 4,1–37; 4 Mz 20,1–13; Jer 32,1–44; Mih 7,11–20; Zah 4,1–14; Ps 139,1–18; Ezk 1,1–28; 1 Krn 29,6–19; Iz 6,1–13. Avtor ugotavlja, da ima vsako od teh besedil v zgradbi pripovedi ali nagovora neko ‚osrednjo točko‘ (*focal point*) oziroma ‚homiletično ključno besedo‘.

V Novi zavezi so znameniti Jezusovi govori v evangelijih, ki pa niso enotna besedila, ampak so v njih izposojeni posamezni reki in logioni.⁴ Med misijonsko dejavnostjo prvotne Cerkve so nastali govori v Apostolskih delih – te je sestavil Luka kot vzor misijonskih govorov poznejšega časa.

Pri sestavljanju pridig (homilij) so imele pomembno vlogo različne zbirke izrekov, znane tako v judovstvu kot tudi v krščanstvu. V starozaveznem judovskem okolju je bilo zelo pomembno sestavljanje zbirk izrekov prerokov – npr. zbirka *Izreki očetov* (hebr. *Pirke abot*), ki vsebuje izreke očetov od Mojzesa dalje in jo berejo pri judovskem bogoslužju. Najpomembnejša zbirka Gospodovih besed prvega krščanstva pa je zbirka Gospodovih besed ali t. i. logionski vir (Q).⁵ V njej najdemo besedila v več stalnih oblikah: kot modrostne izreke ali logione v ožjem

³ Pojem diskurza izhaja iz Saussura in njegovega naslednika Benvenista (1966, 1974): »[V] pripovedi, ki je ničelna stopnja izjavljanja, se zdi, da dogodki pripovedujejo sami zase; diskurz pa prav nasprotno predpostavlja govorca in poslušalca.« Gl. Pavis 1997, 131; prim. Saussure 1915; 1997; Benveniste 1966; 1974; 1988.

⁴ ‚Logioni‘ ali Božji izreki v obliki zapovedi ali obljube so v Stari zavezi namenjeni prerokom ali (po prerokih) ljudstvu; krščansko izročilo pozneje logione imenuje Jezusove besede – te skupaj s pripovedjo o Jezusu sestavljajo enega najstarejših in najpomembnejših delov sinoptičnega izročila, ki se je prenašal s preprostimi ponavljanjem.

⁵ Domnevajo, da je rekonstruiran iz skupnega izročila Mateja in Luka, ki naj bi ga neodvisno drug od drugega kot drugi vir uporabljala poleg Markovega evangelija. Prim. Grabner-Haider in Krašovec 1984, 422.

smislu (izražajo splošno življenjsko izkustvo); kot preroške in apokaliptične besede (npr. blagri, vzkliki: ‚gorje vam‘, besede groženj in opominov); kot besede postave in pravila za krščansko skupnost, ki oznanjajo Božjo voljo; v obliki ‚jaz-besed‘ (obrazec ‚jaz-sem‘), ki govorijo o Jezusovi usodi; v obliki prilik (te so še posebej značilne za oznanjevanje Božjega kraljestva); v obliki kratkih pripovedi; v obliki manjših dialogov (Grabner-Haider in Krašovec 1984, 298). Med evangelisti je predvsem Matej izročilo logionov oblikoval v učinkovite govore. Oblike in vrste Jezusovih logionov, kot jih prepozna zgodovina oblik, so posamezni krajši izreki in obširnejše prilike. Med prvimi so bili še posebej razširjeni preroški izreki – opomini, grožnje in napovedi odrešenja; modrostni in apokaliptični izreki; eshatološke zapovedi; navodila učencem; izreki o Jezusovem odrešilnem pomenu (npr. napovedi trpljenja in vstajenja); izreki o Sinu človekovem in o Jezusovem prihodu; izreki vstalega in podobno. Gospodove besede so lahko povezane tudi z določeno pripovedjo – kot to zasledimo npr. v poučnih govorih – ali v obliki logionov v pripovedih, npr. v pripovedi o trpljenju.

Večina piscev in redaktorjev Stare zaveze v svojih govorih in nagovorih razlaga svoje videnje Božjega razodetja v stvarstvu, v zgodovini človeštva in še posebej v zgodovini Izraela. Nova zaveza pa je kot utemeljevanje nastopa Božjega kraljestva nastala na podlagi razlaganja Stare zaveze v luči Jezusove osebnosti in njegovega nauka (prim. Petrov govor v Apd 2,14-41). Jezus sam se je v nagovorih svojih učencev, farizejev in drugih opiral na besedila Stare zaveze in jih razlagal v luči razumevanja Božjega kraljestva, ki ‚ni od tega sveta‘.⁶ Prav tako so ravnali vsi pisci in redaktorji novozaveznih spisov in zgodnji cerkveni očetje, ki so sestavljali homilije na osnovi Stare zaveze. Najgloblji razlagalec Stare zaveze v utemeljevanju pomena Jezusove osebe in nauka je apostol Pavel (O’Leary, 2008).

Šele ko se je krščanstvo že močno razširilo po vsem rimskem cesarstvu, so cerkveni očetje poleg Stare zaveze za osnovo svojih homilij začeli uporabljati tudi Novo zavezo. Pozneje se je pozornost pridigarjev na Novo zavezo osredotočala tako zelo, da je Stara zaveza stopila v ozadje. Številni cerkveni očetje so s homilijami člane krščanske skupnosti uvajali v pomenske razsežnosti svetopisemskih besedil – zato homilije cerkvenih očetov veljajo kot eksegeza Svetega pisma v procesu poučevanja in vzgoje. Nekateri pa so homilije dopolnjevali še s komentarji svetopisemskih knjig. Drugi vatikanski cerkveni zbor (1963–1966) je dal odločilne spodbude za vračanje k svetopisemskim in patrističnim virom. Bogoslužje je reformiral tako, da se v lekcijah v ciklusu treh let zvrstijo vsa pomembnejša besedila Stare in Nove zaveze v njihovi notranji povezavi.⁷ Med sadove pokoncilske obnove lahko uvrščamo tudi intenzivno dejavnost prevajanja besedil cerkvenih očetov v sodobne jezike, zlasti angleščino: Avguštinovi komentarji k Jezusovemu govoru na gori s 17 pridigami na to temo (prev.

⁶ Maksimilijan Matjaž aktualizacijo Stare zaveze v Novi zavezi proučuje v okviru Prvega pisma Korinčanom in ugotavlja: »Pavel želi z uporabo bibličnih citatov in aluzij okrepiti in utemeljiti prepričljivost retorične in teološke argumentacije ter ji podeliti avtoriteto Božje besede.« (2019, 923)

⁷ Zdi se, da je uravnotežen odnos do Stare in Nove zaveze med drugim prepričal Johna Henryja Newmana, da je v Katoliški cerkvi prepoznal ‚resnično Kristusovo Cerkev‘. (Stetckevich 2016)

Kavanagh 1951); pridige papeža Leona Velikega iz 5. stoletja (prev. Freeland in Conway 1996) itd.

Misijonarski značaj Jezusovega nauka je razlog, da je zgodovina pridiganja v okviru celotne zgodovine Cerkve zelo bogata (Allen 1998; Buttrick 2000; Quicke 2005, 64–69).⁸ Svoje javno delovanje je Jezus začel s sporočilom: »Čas se je dopolnil in božje kraljestvo se je približalo, spreobrnite se in verujte evangeliju!« (Mr 1,15)

Razmišljanje o pomenu Svetega pisma za judovstvo in krščanstvo ter prizadevanje za ustrezno uporabo svetopisemskih tem, motivov, likov in drugih načinov za izražanje resničnosti in resnice v Svetem pismu danes vključuje pomembne ekumenske razsežnosti, ki se odražajo tudi v homiletičnih pristopih. Zbornik razprav z naslovom *Preaching in Judaism and Christianity* (2008), ki so ga izdali Alexander Deeg, Walter Homolka in Heinz-Günter Schöttler, prinaša pomembne spodbude za vrednotenje skupnih judovskih in krščanskih virov, na katere so se judje in kristjani ob iskanju primernih pristopov v oznanjevanju opirali skozi stoletja od antike do sodobnosti. Judje so tako ustvarili bogastvo midrašev, cerkveni očetje pa so zapustili bogato zapuščino homilij o svetopisemskih knjigah. Judje in kristjani so tudi v srednjem veku in v moderni dobi ustvarili bogastvo pridig (homilij) in razlag različnih homiletičnih pristopov, ki predstavljajo pomembno izhodišče za medreligijski dialog.⁹ Za priznane pridigarje je skozi vso zgodovino značilno, da njihove identitete ne določa toliko pooblastilo Cerkve, kolikor zlasti njihova notranja potreba ali celo notranja nujnost, da svoje duhovne izkušnje preizkusijo ob branju in študiju svetopisemskih besedil ter svoja spoznanja in čutenja posredujejo ljudem.¹⁰

Vračanje k svetopisemskim in zgodnjekrščanskim virom v oznanjevanju evangelija spodbuja sodobno hermenevtiko, filozofijo in teologijo k intenzivnejšemu posvečanju vprašanjem o strukturi in vlogi svetopisemskih jezikov pri izražanju spoznanj in čustev. To je spodbudilo številne filozofe in teologe k proučevanju razmerja med jezikom metafizike in evangelija. Robert Petkovšek v svojem članku „Beseda Bog v jeziku metafizike in v jeziku evangelija“ (2016) razlaga prednosti podobe Boga v jeziku evangelija v primerjavi s podobo Boga, ki v povezavi metafizike vzročnosti Boga razlaga kot najvišje bivajoče, »ki je nujno in nepogojeno«:

»V evangelijskem izročilu pa se Bog kaže kot brezmejna bližina, ki človekovo življenje nenehno spreobrača. Evangelijsko izročilo razume Boga v luči

⁸ Zgodovina Cerkve je zelo bogata s pridigarji visoke teološke in literarne kakovosti. Med najbolj znanimi je Avguštin; opiral se je na tista besedila iz Stare in Nove zaveze, ki zgodovino odrešenja opisujejo najbolj jasno in točno; gl. Schrama 1995; Chadwick 1996; Meconi 2014. Zelo pomenljivi so govori iz karolinške dobe (ohranjeni v Salzburgu), ker jasno kažejo, da se pridigarji vladarjem niso udinjali, ampak so jih odločno postavljali pred svetopisemsko zrcalo ideala o pravičnem vladarju, ki ravna z moralno odgovornostjo; prim. McCune 2009.

⁹ Na tem mestu velja izpostaviti tri študije, ki obravnavajo novejša prizadevanja za ustrezne pristope v pridiganju: Chappell 1930 (ponatis 2007); Edwards 2005; Pagitt 2005.

¹⁰ Janez Vodičar in Józef Stala v članku „Kateheza v službi vzgoje za kulturo poklicanosti“ (2019) obravnavata težavo sodobnega človeka, ki izgublja posluš za poklicanost. Kateheza poklicanost postavlja v ospredje, »saj klic ni le sredstvo poslanstva, ampak tudi povabilo k osebni rasti« (2019, 1095). Interakcija poslanstva in osebne rasti je v pridigi, ki je intenzivno sredstvo kateheze, bistvena postavka.

sestopa Boga v svet človeka in tostran vseh metafizičnih preračunavanj. Evangeljski Bog, mogočnost nemogočega, je klic: tistega, ki izreka njegovo ime, kliče k nemogočemu, k čudežnemu. Če je beseda Bog v metafizičnem kontekstu izgubila moč spreobračanja, pa v evangeljskem kontekstu deluje kot totalna beseda, ki človeka kliče k preseganju meja mogočega in k ustvarjanju sveta, kakršen se v očeh vsakdanjega sveta zdi nemogoč.« (2016, 7)

Veliko bogastvo svetopisemskih literarnih in retoričnih oblik pridigarjem pri posredovanju spoznanj o ‚totalni besedi‘ evangelija omogoča izbiro med različnimi možnimi pristopi. Upoštevanje retoričnih in literarnih oblik je zelo pomembno zaradi njihove nenadomestljive vloge v posredovanju teološke in duhovne resnice. David Norton v knjigi *A History of the Bible as Literature* (1993) pomenljivo razlaga svoje razumevanje razmerja med vsebino in obliko:

»V Pavlovem stališču je potencial za zavrnitev estetskih kakovosti pri pisanju jasen, jasno pa je tudi, da je on dedič starozaveznega veselja v pesmi in da pozdravlja njeno lepoto, če je ta neločljiva od Božje lepote in resnice. Svetopisemska estetika torej ni odvisna od lastne kakovosti besed, temveč od teološke resnice, h kateri te vodijo, in od duhovne vrednosti, ki jo priključijo.« (14–15)

3. Definicija bibličnega pridiganja ter kognitivni in afektivni slog pridige

Pridiganje, ki temelji na Svetem pismu, ima med vsemi vrstami govorništva poseben status, ki od pridigarja zahteva prav posebno odgovornost. Ta temelji na veri, da Sveto pismo pričuje o razodetju enega samega Boga, ki je ljubezen in ki ljubezen do resnice zahteva tudi od svojih vernikov.¹¹ John Stott tako ‚biblično pridiganje‘ označuje z besedami: »Razlagati Sveto pismo pomeni odpreti navdihnjeno besedilo s tako zvestobo in občutljivostjo, da se sliši Božji glas in ga Njegovo ljudstvo uboga.« (Stott 2005, 24) Skupnosti vernikov tako v judovstvu kot tudi v krščanstvu verujejo, da je Sveto pismo (za jude le Stara zaveza) od Boga navdihnjeno besedilo – zato je prva obveznost pridigarja »zvestoba do svetopisemskega besedila« (26), druga obveznost pa je »občutljivost za moderni svet« (27).¹²

¹¹ Poglobljena zavest v sodobni homileti, da morajo pridige iskati navdih za oznanjevanje evangelija v analizi svetopisemskih besedil, je poseben odraz tako imenovane ‚nove evangelizacije‘ (Šegula 2018).

¹² Tadej Stegu v svojem članku „Žrtev in pashalna skrivnost ter homilija na Slovenskem“ (2016) ob primeru velikonočnega dogodka Jezusovega trpljenja in vstajenja izpostavi dobre razloge za celosten pristop k interpretaciji svetopisemskih besedil, pa tudi k iskanju ustreznih aplikacij v pridigah: »Pregled pridigarjskih osnutkov zadnjega desetletja pokaže, da je v homiliji na Slovenskem včasih še mogoče najti poudarjanje zgolj Kristusovega trpljenja in žrtve na križu, Kristusovemu vstajenju pa je v takšnih primerih pripisan le apologetični pomen kot potrdilo Kristusovega božanstva.« (2016, 393)

Osnovni pristopi pridigarjev, ki se opirajo na svetopisemske odlomke, so na splošno trije:

- 1) Prva možnost je, da poiščejo aktualno jedro svetopisemskega besedila, gre za t. i. *tematsko pridigo* (*topical sermon*). Tematska pridiga je tista, v kateri je izpostavljena tema.
- 2) Druga je t. i. *tekstualna pridiga* (*textual sermon*), to je pridiga, katere struktura ustreza ali sledi delom v tekstu; ukvarja se s kratkim tekstom, večinoma dolgim ne več kot 1–3 verze. Zvesto sledi besedam svetopisemskega besedila, stavek za stavkom. Ne izčrpa nujno pomena besedila, vendar se omejuje na njegov pomen. Iz nje izhaja tekstualno-tematsko sporočilo, to je takšno, v katerem je pridiga izražena tematsko, obravnavana pa tekstualno. Čeprav je tematska pridiga utemeljena na neki resnici Svetega pisma, pa se od tekstualne pridige razlikuje v tem, da tematska izraža resnico z besedami pridigarja, tekstualna pa prej z besedami iz Biblije.
- 3) Tretji pristop je t. i. *razlagalna pridiga* (*expository sermon*). Gre za tekstualno obravnavo daljšega odlomka Svetega pisma kot v tekstualni pridigi, pri čemer so glavni deli pridige vzeti iz svetopisemskega odlomka. Razlagalna pridiga razlaga daljši odlomek iz Svetega pisma ustrezno, urejeno in z namenom prepričati ljudi k odzivu in ukrepanju (prim. O'Donnell 1977: 29–43).

Bryan Chappel v svojem delu *Christ-Centered Preaching: Redeeming the Expository Sermon*, standardnem priročniku na evangeličanskih seminarjih, tako razlikuje med osnovnimi pristopi pridig:

- 1) *tematska pridiga* jemlje svojo temo iz odlomka in izvaja svojo organiziranost iz narave teme bolj kot pa iz značilnosti (svetopisemskega) besedila;
- 2) *tekstualna pridiga* jemlje svojo temo in glavne poudarke iz idej v (svetopisemskem) besedilu, vendar razvoj teh glavnih idej prihaja iz virov, ki so zunaj neposrednega teksta;
- 3) *razlagalna pridiga* jemlje svojo temo, glavne poudarke in podpoudarke iz neposrednega svetopisemskega besedila (Chappel 2005).

Večina strokovnjakov na področju homiletike se zavzema za razlagalno obliko pridige – zanjo je značilno prizadevanje pridigarjev reproducirati sporočilo, obliko in vpliv svetopisemskega besedila točno po namenu, kot je očitno v izvorniku. Kenton C. Anderson tako meni: »Za opis pridiganja, ki je zvesto sporočilo, namenu in učinku ter morda celo obliki besedila, najraje uporabljam izraz *razlagalni* (*expository*). Z drugimi besedami, razlagalna pridiga ne potrebuje posebne oblike, ampak lahko sprejme več oblik, odvisno od zvrsti besedila in potreb poslušalcev. Skratka, razlagalna pridiga je tista, v kateri pridiga oznanja, kar uči besedilo.« (Anderson 2006, 35)

Zavest, da mora pridigar kar se da zvesto reproducirati sporočilo svetopisemskega besedila, v njem utrjuje čut odgovornosti. Prizadevati si mora za natančno branje izhodiščnega besedila, da se njegov pomen pred njim razkrije v polnosti. To mu omogoči, da vstopi v notranji svet duhovne izkušnje, ki prebujata ustvarjalnega duha, in za reprodukcijo pomena najde primerno obliko. Kot razlaga Haddon

W. Robinson, ‚biblična pridiga‘ pomeni »sporočanje nekega svetopisemskega koncepta, ki izhaja iz zgodovinskega, slovnničnega in literarnega študija odlomka v njegovem kontekstu« (2001, 20). Ker je njen namen posredovanje resnice sporočila Svetega pisma, se zdi zahteva po natančni analizi besedila samoumevna. Prva stopnja je analiza besedila glede na čas in okoliščine nastanka, zgradbo in slog besedila in končno glede na druga podobna besedila v ožjem ali širšem kontekstu Svetega pisma. Le po tej poti je mogoče priti do zanesljivega odgovora na vprašanje, kaj besedilo lahko pomeni danes. Druga stopnja obsega slovnično, sintaktično, semantično in slogovno analizo. Pri tem notranja naravnost na sporočanje resnice pridigarju pomaga, da dojamе resnico, ki presega prostor in čas – s tem se tudi začne teološka analiza. Zadnji korak pa je homiletična analiza, se pravi iskanje možnosti aplikacije na okoliščine in potrebe sedanjega življenja (Kaiser 1981).

Pridigar po drugi strani lahko izhaja iz življenjske situacije poslušalcev, v kateri najde izzive in njihova vprašanja, za katera išče rešitve v analizi svetopisemskega besedila. Postopek poteka na naslednji način: predstavitev problema oziroma življenjske situacije poslušalcev; osvetlitev sedanje življenjske situacije (diagnoza); predlog rešitve, kot ga ponuja spoznanje sporočila svetopisemskega besedila; pogled v prihodnost (Anderson 2006, 81). Pridigar pri tem ne izhaja a priori iz vsebin svetopisemskega besedila, ampak iz uvida potreb in perspektive poslušalca; lahko pa postavi vprašanje, s katerim vzbudi zanimanje za iskanje odgovora oziroma rešitve. Pridigar poskuša prikazati sedanjo situacijo takšno, kot v resnici je, za odgovor na problem ali vprašanje pa uporabi določeno besedilo iz Svetega pisma: v svetopisemskem besedilu ne najde samo podobnosti glede situacije, temveč tudi neko teološko sporočilo. Z eksegezo, to je besedno in stvarno razlago svetopisemskega besedila, išče stik s situacijo poslušalca, da bi ga motiviral za premislek in odločitev, ki bo pomembna za sedanjost in prihodnost. Eksegetska in teološka refleksija pridigarju omogočata uvid v razsežnosti svetopisemskega sporočila in občutek, kako lahko poslušalec za svojo življenjsko situacijo najde oporo.

Različnost v izhodišču pridigarja glede življenjske situacije poslušalcev na eni strani in glede vsebin svetopisemskih besedil, ki jih jemlje za osnovo iskanja odgovorov na izzive, na drugi, pa ničesar ne spremeni pri prvi in drugi zahtevi: ‚zvestoba do svetopisemskega besedila‘ in ‚občutljivost za moderni svet‘. Veličina poslanstva pridigarja pri razlaganju Svetega pisma postavlja pred visoke strokovne zahteve. Aleksandra Bizjak je vprašanje vzajemnosti med razlago svetopisemskih besedil in njihovo aplikacijo zelo dobro opisala v strukturno-pomenski analizi naključno izbranih petdesetih sodobnih slovenskih nedeljskih katoliških pridig.

Pri tem je s semantično analizo besedila izluščila pet za pridigo prepoznavnih enot: 1. uvod, 2. svetopisemski dogodek, 3. problem, 4. odziv in 5. sklep; »Ko govornik v uvodu ogovarja udeležence in napoveduje tematiko, umešča svoje govorno dejanje v stvarni in besedilni kontekst. V sklepu pa povzame vodilno misel in še zadnjič opozori poslušalce, kaj je treba storiti za utrjevanje vezi med Bogom in človekom tu in zdaj. Med sklepom in uvodom imamo tri jedrne enote: svetopisemski dogodek, problem in odziv.« (Bizjak 2005, 168) V nadaljevanju natančneje opisuje strukturo jedra:

Na eni strani imamo strukturno enoto svetopisemski dogodek, ki se tesno navezuje na svetopisemsko predlogo. Prinaša dogajalni izsek svetopisemskega sveta, v katerem poslušalci spremljajo svetopisemskega posameznika in njegovo odzivanje na probleme.

Na drugi strani sta strukturni enoti problem in odziv, katerih temeljna značilnost je usmeritev v sedanost. V strukturni enoti problem govornik prikazuje splošne probleme sodobnega posameznika, ki mu je Bog v svoji konkretni eksistenci skrit. Kako naj se posameznik odziva na božje sporočilo, pa govornik razkriva vernikom v strukturni enoti odziv. (168)¹³

Postopek analize strukturno-pomenske zgradbe pridige ponazarja s pridižnim besedilom iz Murske Sobote, predvajanim 1. 3. 1998 na TV Slovenija, in podobno zgradbo ugotavlja v vseh 50 obravnavanih pridigah:

»Žanrska strukturna zgradba analizirane pridige je dvodelna. Na eni strani je svetopisemski dogodek. Na drugi strani so strukturne enote, v katerih govornik verniku pokaže na svetopisemski izkušnji utemeljeno odzivanje na probleme. Žanrska strukturiranost pridige potrjuje, da se ta giblje v shemi svetopisemske podobe sveta, ki je utemeljena z naukom in zgodbami Svetega pisma, in sodobne slike sveta, ki šele s pogledom nazaj (na svetopisemsko podobo sveta) usmerja sodobnega človeka h krščanskemu življenju.« (168)¹⁴

Govornik se pogosto znajde v zadregi tako glede temeljnega razumevanja vsebin kot tudi glede možnosti aplikacije svetopisemskega besedila na sodobne razmere. Zahtevnost se pokaže že v razlagi pripovednih besedil, ki v Svetem pismu obeh zavez po obsegu prevladujejo. Pridigar mora prepoznati vrednost zgodb v sporočilu, ki je v tem, da samo pripovedovanje zgodb temelji na principu kontinuitete življenja. V celotnem kontekstu Svetega pisma to pomeni kontinuiteto Božjega razodetja, ki v vseh časih nagovarja ljudi v njihovih zgodovinskih in življenjskih situacijah. Temeljna vrednost svetopisemskih zgodb se najbolj jasno kaže v tem, da ne govorijo o nekem virtualnem, temveč o čisto realnem svetu, ki omogoča opazovanje življenjske in duhovne izkušnje ter spodbuja neposredne kognitivne in afektivne odzive. Fred Craddock pravi: »Večina moči v zgodbi je v njeni ustreznosti. Božja beseda je ustrezna. Zato je prileganje zgodbe Svetemu pismu izredno pomembno.« (2005, 493)

Govornik pa se znajde v posebej veliki preizkušnji, ko mora razlagati svetopisemska besedila, ki so polna paradoksov. Paradoksi so na videz kontradiktorne izjave, ki izražajo resničnost in resnico poudarjeno učinkovito. V teh primerih se postavlja vprašanje, ali se svetopisemski primeri paradoksnega izražanja življenjskih situacij in stanja duha svetopisemskih likov dajo aplicirati na vsako človekovo življenjsko izkušnjo – torej tudi današnjo. Richard P. Hansen navaja naslednje zna-

¹³ Aleksandra Bizjak je istega leta (2005) izdala monografijo *Pridiga kot žanr* in članek „Strukturalno-pomenska analiza pridige kot žanra“ v *Slavistični reviji*. Navedeni citat je iz članka v reviji.

¹⁴ V vseh 50 analiziranih pridigah Bizjakova ugotavlja enako zaporedje, v katerem preteklost utemeljuje sedanost, čeprav bi bilo zaporedje lahko tudi obratno – iz etične drže sodobnega človeka bi pridigar razlagal pretekla čudežna dejanja.

čilne svetopisemske primere paradoksov: videnje nevidnih stvari; zmaga s popuščanjem; mirovanje pod jarmom; kraljevanje s služenjem; postati velik s tem, ko se postane majhen; povišanje ob ponižnosti; postati moder ob nespametnosti zaradi Kristusa; doseganje svobode ob suženjstvu; postati močan ob šibkosti; zmaga ob sprejemanju poraza; doseganje zmage ob hvaljenju s slabostmi; življenje ob umiranju (2005, 434). Job se mora v svoji nesreči, ko se bojuje s svojim bivanjskim položajem in se sprašuje po smislu življenja, v zavesti svoje majhnosti podvreči neizrekljivi Božji skrivnosti in osebno razrešiti teološko postavko, da je Bog hkrati popolnoma pravičen in popolnoma dober. V zvezi z Jezusovim naukom se lahko vprašamo, kakšne so pomenske razsežnosti Jezusovega rek: »Kdor najde svoje življenje, ga bo izgubil, in kdor izgubi svoje življenje zaradi mene, ga bo našel« (Mt 10,39; 16,25; Mr 8,35; Lk 9,24) V to kategorijo paradoksa sodi tudi Jezusov rek, da bodo mnogi prvi zadnji in zadnji prvi (Mt 19; 20,16; Mr 10,31; Lk 13,30).

Svetopisemski preroki, modrostrni pisatelji, Jesus in Pavel so pogosto namenoma uporabljali retoriko paradoksa, da bi v poslušalcih vzbudili občutek za neizrazne skrivnosti Boga, človeka in sveta. Richard P. Hansen se sprašuje: »Ali se zavedamo, da kristjani sedimo na glavni veni vseh skrivnosti? Bog, ki je popolnoma drugačen, vendar se milostno razodeva človeškimi bitjem v Jezusu Kristusu, je neprekosljiva skrivnost veselja! Kako lahko povabimo sodobne ljudi, da se dotaknejo te skrivnosti in hkrati Boga predstavljamo kot odgovor na njihove potrebe?« (2005, 435)

Zgodovina pridigarske dejavnosti kaže, da so se pridigarji opirali na človekov pretanjeni čut za razumsko in čustveno dožemanje življenjske resničnosti. Moč racionalnosti človeku narekuje natančnost v dožemanju zakonitosti zunanje in notranje resničnosti, moč čustev pa mu razkriva čut za lepoto – zato dobra pridiga združuje kakovosti znanosti in umetnosti. Dober govornik natančno ocenjuje obstoječo življenjsko situacijo poslušalcev, da bi lahko čim učinkoviteje vzbudil čut za estetsko in moralno lepoto, ki poslušalca pritegne k dejavni odločitvi – dobra pridiga zato kaže organsko interakcijo med vsebino in obliko. Pridigar išče primeren način za nagovor poslušalca v njegovem intuitivnem čustvenem pričakovanju, poslušalec se samodejno odziva – izhajajoč iz celostnega dožemanja zunanje in notranje resnice, ki jo pridiga posreduje.

Ko pridigar dožame sporočilo svetopisemskega besedila in načelne možnosti aplikacije bodisi po deduktivni bodisi po induktivni metodi, pridigo samodejno oblikuje tako, da pri poslušalcih naleti na ustrezen odziv. Oblikovanje pridige lahko sledi ali predvsem kognitivni ali afektivni dojemljivosti človekovega duha – ali pa oboje organsko poveže. Pridiga mora v poslušalcu prebuditi kognitivno in afektivno sposobnost dožemanja resničnosti. Velikokrat se izkaže, da pridiga daje uvid v dejstva, popolno analizo problema, pa poslušalca kljub temu ne nagovori, ker tehnična in racionalna popolnost ne vključujeta čustvene udeležbe govornika.

Človek po svoji biti ne potrebuje samo uvida v resničnost, temveč tudi v resnico. To še posebej velja ob soočanju z bolečino, ko je pomembno vprašanje, ali bolečino povzroča neobvladljiva ‚višja sila‘ ali hudobija človeških subjektov.

Čustvena odzivnost je povsem drugačna v enem ali v drugem primeru. V prvem primeru pridigar išče možnosti za utemeljitev smisla življenja v objektivno omejenem svetu, v drugem primeru pa gre za problem človekove morale. Ker v človekovem življenju navadno prevladujejo stiske zaradi krivic ter brezčutnosti posameznikov in skupnosti, si težko predstavljamo, da bi bila pridiga glede temeljnih etičnih vprašanj lahko nevtralna.

Kognitivni pristop v pridigi izkazuje težnjo po razlagi idej, naukov in predpisov.¹⁵ V razlagi svetopisemskih besedil pridigar razkriva zgodovinska dejstva, načela in verovanja. Haddon Robinson piše, da bi vsaka pridiga morala imeti neko ‚veliko idejo‘: »V idealnem primeru je vsaka pridiga razlaga, interpretacija ali aplikacija ene same prevladujoče ideje, ki jo podpirajo druge ideje.« (Robinson 2001, 33) Osnovni namen kognitivno naravnanih pridigarjev je torej poučevanje poslušalcev – njihova vloga je tako v bistvu vloga učiteljev. Naj bo njihov pristop deduktiven ali induktiven, želijo zagotoviti, da poslušalec dobi ustrezne informacije za pravilno razumevanje Boga ter odnosov v razmerju do Boga in do soljudi. John A. Broadus v svoji knjigi *On the Preparation and Delivery of Sermons* (1979) skladno s pogledi Aristotela in drugih antičnih grških retorikov zagovarja zahtevo po štirih med seboj povezanih lastnostih pridige: enotnost v vsebini in obliki; red v razmerju med deli; ustrezno razmerje med različnimi idejami; napredek v razvijanju osnovne ideje do vrhunca. Najpomembnejša naloga pridigarja je trud za doseganje enotnosti tako v vsebinskem kot oblikovnem pogledu: »Bodisi da gre za enotnost doktrinarne predloga bodisi zgodovinske osebe ali praktičnega oblikovanja, mora biti na neki način enotnost.« (Broadus 1979, 81)

Pričakovanje enotnosti govora na idejni in formalni ravni v novejšem času številni teoretiki homiletike dopolnjujejo z bolj pozitivnim vrednotenjem vloge čustev kot v preteklosti. Če se kognitivni pridigarji v pridigi osredotočajo na ideje, se afektivni pridigarji osredotočajo na izrazna sredstva, ki idejo ali sporočilo pomagajo podoživljati z intuitivno z rabo besed, metafor in podob, ki v poslušalcu vzbujajo religiozna čustva – kot so upanje, ljubezen, veselje, želja, žalost, hvaležnost, sočutje, navdušenje. Pridiganje s poudarkom na čustvenem nagovoru poslušalcev ima bogato zgodovino. Odlični pridigarji so si vedno prizadevali, da sporočila poslušalcem ne bi posredovali zgolj kot informacijo ali idejo, temveč kot utelešenje resnice svetopisemskega sporočila v zasnovi in čustveni aplikaciji predstavitve sporočila. Pridigar, ki se vloge čustev v posredovanju sporočila zaveda, se mora zato s sporočilom najprej čustveno celostno identificirati sam, ga ‚asimilirati‘ in posredovati tako avtentično, da v njegovi pridigi nič ne deluje umetno. Pri posredovanju sporočila poslušalcem si pogosto pomaga z rabo besed, podob in metafor – pa tudi telesnih gibov, mimike in gestikulacije –, ki življenjske situacije celostno utelešajo in služijo kot sredstvo poetične kakovosti pridige. Pomembni pa sta tudi ustrezna drža in obleka, ki skupaj z drugim pomagata vzpostaviti neposreden čustven stik s poslušalci in tako pri njih ustvariti čustveno izkušnjo sporočila.

¹⁵ Peterson 2003 v svoji knjigi odpira diskurz o človekovi kognitivni sposobnosti v razponu od mehanistične teorije do uvidov v človekove sposobnosti za duhovno komunikacijo z Bogom.

4. Poglavitni tipi zgradbe pridige med kognitivnim in afektivnim slogom pridige

Pregled znanih pridigarjev, ki so pridige sestavljali na osnovi svetopisemskih besedil, kaže, da temeljno zgradbo pridige določata zlasti dva dejavnika: spoznanje (*cognition*) in čustvovanje (*affection*). Po tem in nekaterih drugih kriterijih lahko opredelimo značilne oblike pridig: deklarativna pridiga; pragmatična pridiga; narativna pridiga, vizionarska pridiga in integrativna pridiga.

V deklarativni obliki pridige govornik, da doseže zanesljivo osnovo za aplikacijo na življenjsko situacijo poslušalcev, pri iskanju pomena svetopisemskih besedil uporablja deduktivno metodo. Poglavitni cilj ni vzbujanje čustev, temveč spoznavanje pomena besedil. Pri pragmatični obliki pridige pridigar prav tako zasleduje predvsem spoznavanje pomena svetopisemskih besedil, toda postopek ne poteka od nekega izhodiščnega besedila do aplikacije na življenjsko situacijo poslušalcev, pač pa obratno: govornik izhaja iz življenjske situacije poslušalcev in glede na naravo sedanjih izzivov za ponazoritev išče svetopisemska besedila, ki analogno prikazujejo življenjsko situacijo sedanjega poslušalca. V narativni obliki pridige govornik induktivno izhaja iz svetopisemskih zgodb, da bi s poslušalci dosegel čustveni stik. Pri vizionarski obliki pridige govornik izhaja iz močne vizije prihodnosti – in za ponazoritev po deduktivni metodi ter s čustvenim nabojem išče analogna besedila v Svetem pismu. Pri integrativnem tipu pridige pa govornik poskuša združiti dobre prakse vseh prej naštetih pristopov (Anderson 2006, 127–132).

Najbolj splošna in najbolj eksegetična oblika pridige je ‚deklarativna pridiga‘. Bistvo pristopa te vrste pridige je, da pridigar poslušalcem iz bogastva svojega poznavanja svetopisemskih besedil predstavi argumente za spoznanje (*cognition*) sporočila izbranega svetopisemskega besedila in njegovega pomena za poslušalca v njegovi življenjski situaciji. Ta vrsta pridige je praviloma razčlenjena v uvod, glavni del in sklep. V glavnem delu pridigar izbrano besedilo navadno predstavi v treh zaporednih korakih: razlaga besedila; ponazoritev (ilustracija) ob pomoči simbolov, metafor in analogij, ki jih besedilo morda vsebuje; aplikacija na sedanje življenjske okoliščine poslušalcev. Glavni del lahko vsebuje tudi več besedil, ki jih pridigar predstavi po opisanih korakih.¹⁶ Ker ta pristop od pridigarja zahteva linearno logično razvijanje argumentov v razlaganju pomena svetopisemskih besedil, se je za ta tip pridige udomačila tudi oznaka ‚razlagalna‘ (*expository*) pridiga. Samo po sebi se razume, da ta vrsta pridige od govornika zahteva zelo dobro poznavanje vsebine, okoliščin nastanka, literarnih in retoričnih značilnosti ter pomena svetopisemskih besedil. John MacArthur ml. meni:

»Če hoče pridigar odkriti napake svojih poslušalcev in če želi osvoboditi ljudi iz njihovih trdnjav nevednosti, prepričati njihovo vest, ustaviti njihova usta in izpolniti svojo odgovornost, da oznanja ves Božji načrt, mora biti

¹⁶ Pri tem velja omeniti, da pridigar nima vedno možnosti za svobodno izbiro besedil, ki jih bo v pridigi razlagal. Redne pridigarje nedeljskih, pa tudi dnevnih maš omejuje izbor besedil, ki je standarden za celotno cerkveno leto.

vešč Besede. To je edino orožje pridigarja – najmočnejši, dvorezni meč Besede, ki edini seka v globine duše in duha.« (1992, xiv)

„Pragmatični“ pristop v pripravi pridige označuje, da pridigar za izhodišče izbere neposredno relevantno življenjsko situacijo poslušalcev in nato v svetopisemskih besedilih išče osnovo za odgovore na aktualne izzive. Z induktivno-kognitivnim postopkom v kompleksni življenjski situaciji, ki poslušalce na različne načine zaposluje kot problem ali kot skrivnost, pridigar išče možnosti razreševanja skrivnosti v vsebinah svetopisemskih besedil. Avguštin in Anzelm sta ta pristop uveljavila v teološki metodi iskanja razumske razlage v luči vere. Od tod znani rek, da »vera išče razum« (*fides quaerens intellectum*). Skrivnosti so privlačne, svetopisemska besedila pa razkrivajo skrivnosti preprostih življenjskih danosti in najglobljih vprašanj z razvidnostjo, ki jo omogočajo fizične danosti sveta, življenjski slog ljudi in pričevanje osebnosti, poklicanih za posebne naloge. Ves napor je vložen v iskanje vsebin, primernih za aplikacijo na trenutne življenjske razmere. Kenton C. Anderson pravi: »Svetopisemsko in teološko znanje je dano tako, da bi lahko bolj ljubili, bili bolj resnični ali ravnali z večjo ponižnostjo. Znanje nikoli ni dano za svojo lastno intelektualno vrednost.« (2006, 167) Na tej osnovi Anderson tudi razlaga pomen pojma „pragmatična pridiga“: »Pridige bi torej morale biti pragmatične, kar pomeni, da bodo delovale tako, da bodo motivirale oprijemljive spremembe v nas.« (167)

„Narativna“ oblika pridige uporablja velik potencial zgodb, ki so za večino ljudi sugestivne in privlačne, vsebujejo veliko metafor in simbolov ter nagovarjajo človeška čustva. Prva naloga pridigarja, ki kot izhodišče za iskanje odgovorov na probleme in skrivnosti uporablja zgodbe, je identifikacija likov zgodb. Zgodba lahko temelji samo na pozitivnem ali negativnem liku ali na obeh. Glavni lik (protagonist) se pogosto sooča z nasprotnim likom (antagonist). Pomembno je tudi ugotavljanje zgodovinske ali življenjske situacije likov. Običajna zgradba ima zaporedje: predstavitev likov in njihovih okoliščin; pripoved o dogodkih, ki predstavijo kritično situacijo vse do nekega vrha; razplet, ki praviloma prinaša neko rešitev. Sveto pismo je bogat vir zgodb, primernih za prikaz kakega problema in iskanja rešitve. Steven Matthewson ugotavlja, da se »iskanje smisla v starozavезnem pripovednem besedilu vrti okoli štirih ključnih elementov, ki jih najdemo v vseh zgodbah: zasnova, liki, okoliščine in stališče« (Matthewson 2002, 43). Pridigar se v razlagi svetopisemske zgodbe sprašuje, kaj zgodba pomeni in v čem je njena resničnost oziroma resnica. Prizadeva si, da bi razrešil napetosti in našel osnovo za sporočilo upanja.

„Vizionarska“ pridiga izhaja iz narativnih in drugih oblik svetopisemskih prikazov resničnosti in resnice, ki po deduktivni poti močno nagovarjajo čustva poslušalcev. Pri oblikovanju tega tipa pridige so lahko v veliko pomoč upodobitve svetopisemskih prizorov v umetnosti – saj likovni umetnik tudi izhaja iz vizije nekega prizora in po deduktivni poti prihaja do končne upodobitve, ki je namenjena gledalcu/poslušalcu, da ga čustveno nagovori. Umetniška slika zato na pridigarja lahko deluje kot mogočna metafora. Kenton C. Anderson ugotavlja, da se vizionarski pridigarji osredotočajo na »skrivnost starega-novega pogleda na življenje«, in piše:

»V nasprotju s posvetnim postmodernizmom so ti pridigarji osredotočeni na metapripoved Svetega pisma. Njihova teologija izhaja iz celostnega branja Svetega pisma, ki je dovolj globoko, da spoštuje starodavne skrivnosti, vendar dovolj relevantno, da zadovolji sodobne potrebe. Njihova vera je zakoreninjena v resnici, enkrat za vselej predana svetnikom, a hkrati dovolj ponižna, da spoštuje občutek, da je ta Bog večji, kot ga lahko nadzorujemo ali zapiramo. To je eden od razlogov, da je umetniška metafora tako dragocena za takšne pridigarje. Pridigar ima tako kot umetnik dovolj veliko platno, da sprejme takšno širino, paleta, ki je dovolj raznolika, da lahko deluje s takšnimi subtilnostmi.« (2006, 221)

Calvin Miller v svoji knjigi *Preaching: The Art of Narrative Exposition* (2006) utemeljuje prednosti ‚vizionarskega‘ pristopa v pridiganju, ki združuje strast in očaranost ter je obenem ‚razlagalen‘ (*expository*). Za svoje stališče navaja dva temeljna argumenta: prvič dejstvo, da samo Sveto pismo za prikaz resničnosti razlago sporočila in nauka izvaja iz predhodnih zgodb, ki resničnost ali resnico ustrezno ponazarjajo; drugič dejstvo, da živimo v dobi vizualnih metod poučevanja in masovnih medijev. Ta pristop izkazuje še to prednost, da temelji na dialogu med razlagalcem zgodbe in poslušalcem, ki tako lahko vzpostavi osebni odnos z Bogom v interakciji kognitivnih in čustvenih danosti. Jezus sam je najbolj klasičen primer pripovedovalca zgodb, ki poslušalcu pomagajo vzpostaviti dialog na osebni ravni, ki ne omogoča samo intelektualnega spoznanja, ampak predvsem eksistencialni uvid v zakonitosti življenja v odnosih. Namesto da bi začel s konceptom, začne z zgodbo v obliki metafore, analogije ali prilike, ki jo pripoveduje tako, da po induktivni poti pride do pomembnega sklepa o življenjskem pomenu zgodbe. Zelo nazoren primer tega pristopa je prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10,29-37). Ko neki učitelj postave Jezusa izzove z vprašanjem »Kdo je moj bližnji«, mu Jezus odgovori z zgodbo o človeku, ki je na poti iz Jeruzalema v Jeriho padel med razbojnike. Po pripovedi o različnih odzivih treh mimoidočih na izziv človeka v nesreči mu postavi vprašanje, ki omogoča ‚nauk‘ te zgodbe: bližnji človeku v nesreči je tisti, ki mu je izkazal usmiljenje.

Izraz ‚integrativna‘ pridiga označuje tisto vrsto pridig, ki »skuša ponuditi govor, združujoče vse primarne homiletične strukture. Integrativna pridiga je torej deduktivna in induktivna – lahko bi rekli, da je ‚abduktivna‘. »Integrativno pridiganje je tako kognitivno kot tudi afektivno.« (Anderson 2006, 235) Vodilo integrativne pridige je torej povezovanje logičnega argumenta, prepoznavanje skrivnosti v vsebinah pridige, aktualnost zgodb poslušalcev ter motivacijska vizija (242–257). Izhodišče je tehten, neovrgljiv argument iz osebnega življenja ali doživetja, ki vključuje skrivnost resničnosti in resnice, ker pridiga ni osredotočena na fenomenološko, temveč na transcendentno resničnost človeškega življenja. Osnovni argumenti so praktični, ne hipotetični – zato je integrativna pridiga spontan in edinstven dogodek, ki ga ni mogoče ustrezno dokumentirati.

Govornik se lahko osredotoči na kratke izreke, izjave ali zgodbe iz nabora svetopisemskih besedil ter za lažje doseganje učinka aplikacije doda analogne izreke

ali zgodbe iz sedanjega časa: »Integrativni pridigarji se bomo vključili v življenje poslušalca in se spopadali z vprašanji in osnovnimi skrivnostmi. Iskreni bomo glede svojih občutkov in resnični v svojem govoru. Naše pridiganje bo prepričljivo in ne abstraktno.« (248) Ker ključne izjave o resničnosti in resnici v Svetem pismu govorijo o skrivnosti življenja posameznikov in zaveznega ljudstva kot celote, pridigar v njih dobiva dovolj motivacije za iskanje analognih izjav, zgodb in pričevanj v sedanjem okolju poslušalcev. S tem, ko privzame njihova spoznanja, čustva in vizije, pričuje o njih v sedanjem poteku življenja tako, da aplikacija življenja v življenje vedno preseže domet abstraktnih resnic.

5. Sklep

Sveto pismo Stare in Nove zaveze je nastajalo kot nepretrgana interpretacija dojetja Božjega razodetja v času delovanja pridigarjev in njihovih poslušalcev. V Stari zavezi prevladujejo pripovedna besedila v obliki zgodb in njihove razlage. Kombinacija zgodbe in njene razlage je še posebej značilna za prilike, ki so v Stari in Novi zavezi priljubljena zvrst. Preroški govori in govori v modrostni literaturi (Job itn.) so večinoma sestavljeni v pesniški obliki. V Novi zavezi je veliko nagovorov v vseh novozaveznih literarnih vrstah in zvrsteh: v evangelijih, Apostolskih delih, Pavlovih in pavlinjskih pismih ter v knjigi Razodetja. Celotna zgodovina pridiganja v Cerкви temelji na veri, da je vse Sveto pismo navdihnjeno – in od tod sledi pričakovanje, da pridigar kar se da zvesto razlaga svetopisemska besedila ob upoštevanju notranje enotnosti med vsebino in obliko. Na osnovi analogije in univerzalnosti vrednot bodisi po deduktivni bodisi po induktivni poti v poslušalcih želi prebuditi občutek za aktualnost svetopisemskih besedil v njihovi sedanji življenjski situaciji in jih pritegniti k poslušanju besede.

Pri raziskavah žanrske strukture krščanskih pridig imamo na voljo zelo velik nabor govorov in homilij iz vseh obdobij. Za proučevanje specifične vloge pridigarjev, ki imajo posredno ali neposredno pooblastilo, da avtentično razlagajo oblike, resničnost in resnico svetopisemskih besedil, je pomembna ugotovitev, da je večina njihovih svetopisemskih in posvetopisemskih nagovorov in daljših govorov po naravi razlagalnih (*expository*). V prispevku prepoznavamo dominantnost tega pristopa skozi zgodovino judovstva in krščanstva, hkrati pa priznavamo tudi določene prednosti, ki jih pri razlaganju svetopisemskih besedil kažejo drugi pristopi – v luči njihove sporočilnosti za današnje poslušalce in življenjske pogoje. Različni slogi pridig niso v konfliktu, ampak so komplementarni. Pregled številnih pridig, ki so ohranjene v zapisani obliki, kaže, da isti pridigarji v daljšem obdobju – na primer v celotnem liturgičnem ciklu treh let – pridige bolj ali manj celostno in izrazito gradijo na izbranih svetopisemskih besedilih.

Najbolj opazna značilnost Svetega pisma je raznolikost vsebin in literarnih besedil v proznih in poetičnih vrstah in zvrsteh. Zato je v oznanjevalnih postopkih ključnega pomena razlikovanje med vsebinami in vrstami sloga. Bogastvo vsebin in literarnih oblik pa je za pridigarja odlična priložnost, da v poskusih razlage be-

sedil in njihove aplikacije na aktualne življenjske okoliščine izostri čut za duhovno pretanjenost resničnosti in resnice, ki jo poslušalcem skuša posredovati.

Reference

- Allen, Pauline.** 1998. *Preacher and Audience: Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics*. Leiden: Brill.
- Allen, David L.** 2005. Fundamentals of Genre: How Literary Form Affects the Interpretation of Scripture. V: Robinson in Larson 2005, 264–267.
- Anderson, Kenton C.** 2006. *Choosing to Preach: A Comprehensive Introduction to Sermon Options and Structures*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Avsenik Nabergoj, Irena.** 2019. Temeljne literarne oblike v Svetem pismu. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 4:855–875. <https://doi.org/10.34291/BV2019/04/Avsenik>
- Avguštin.** 1951. *Commentary on the Lord's Sermon on the Mount with Seventeen Related Sermons*. Prev. D. J. Kavanagh. Washington, DC: The Catholic University of America Press.
- Benveniste, Émile.** 1966; 1974. *Problèmes de linguistique générale*. 2. Zv. Pariz: Gallimard.
- — —. 1988. *Problemi splošne lingvistike*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Bizjak, Aleksandra.** 2005. Strukturalno-pomenska analiza pridige kot žanra. *Slavistična revija* 53, št. 2:153–170.
- Bizjak Končar, Aleksandra.** 2005. *Pridiga kot žanr*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Broadus, John A.** 1979. *On the Preparation and Delivery of Sermons*. 4. izd. San Francisco, CA: Harper.
- Buttrick, David.** 2000. *Speaking Parables: A Homiletic Guide*. Louisville, KY: John Knox Press.
- Chadwick, Henry.** 1996. New Sermons of St. Augustine. *The Journal of Theological Studies* 47, št. 1:69–91.
- Chappell, Bryan.** 2005. *Christ-Centered Preaching: Redeeming the Expository Sermon*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Chappell, Clovis G.** 1930. *Sermons on Biblical Characters*. New York: Richard R. Smith.
- Craddock, Fred.** 2005. Preaching as Storytelling: How to Rely on Stories to Carry Spiritual Freight. V: Robinson in Larson 2005, 491–495.
- Deeg, Alexander, Walter Homolka in Heinz-Gunther Schötter, ur.** 2008. *Preaching in Judaism and Christianity: Encounters and Developments from Biblical Times to Modernity*. Berlin: De Gruyter.
- Edwards, J. Kent.** 2005. *Effective First-person Biblical Preaching: The Steps from Text to Narrative Sermon*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Grabner-Haider, Anton, in Jože Krašovec, ur.** 1984. *Biblični leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Hansen, Richard P.** 2005. Making the Most of Biblical Paradoxes: They Offer a Refreshing and Deeper Alternative to 'How to' Sermons. V: Robinson in Larson 2005, 434–439.
- Kaiser Jr., Walter C.** 1981. *Toward an Exegetical Theology: Biblical Exegesis for Preaching and Teaching*. Grand Rapids, MI: Baker.
- — —. 2007. *The Majesty of God in the Old Testament: A Guide for Preaching and Teaching*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Leon Veliki.** 1996. *Sermons*. Prev. J. P. Freeland in A. J. Conway. Washington, DC: The Catholic University of America Press.
- Long, Thomas G.** 1989. *Preaching and the Literary Forms of the Bible*. Philadelphia: Fortress Press.
- MacArthur Jr., John.** 1992. *Rediscovering Expository Preaching: Balancing the Science and Art of Biblical Exposition*. Dallas: Word.
- Matjaž, Maksimilijan.** 2019. Uporaba Stare zaveze v retorični argumentaciji Prvega pisma Korinčanom in njen pomen za razumevanje odrešenjske modrosti. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 4:923–935.
- Matthewson, Steven.** 2002. *The Art of Preaching Old Testament Narrative*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- McCune, James C.** 2009. The Sermons on the Virtues and Vices for Lay Potentates in the Carolingian Sermonary of Salzburg. *The Journal of Medieval Latin* 19:250–290. <https://doi.org/10.1484/J.JML.1.100552>
- Meconi, David Vincent.** 2014. Recapitulative Tropes in Augustine's Sermons. *New Blackfriars* 95, št. 1060:689–697. <https://doi.org/10.1111/nbfr.12044>
- Miller, Calvin.** 2006. *Preaching: The Art of Narrative Exposition*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Norton, David.** 1993. *A History of the Bible as Literature*. Zv. 1, *From Antiquity to 1700*. Cambridge: Cambridge University Press.

- O'Donnell, J. D.** 1977. *The Preacher and His Preaching*. Nashville: Randall House Publications.
- O'Leary, Joseph S.** 2008. Preaching Paul. *The Furrow* 59, št. 11:606–614.
- Pagitt, Doug.** 2005. *Preaching Re-imagined: The Role of the Sermon in Communities of Faith*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Pavis, Patrice.** 1997. *Gledališki slovar*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko.
- Peterson, Gregory.** 2003. *Minding God: Theology and the Cognitive Sciences*. Minneapolis, MI: Fortress Press.
- Petkovšek, Robert.** 2016. Beseda Bog v jeziku metafizike in v jeziku evangelija. *Bogoslovni vestnik* 76, št. 1:7–24.
- Quicke, Michael.** 2005. History of Preaching: Assessing Today's Preaching in Light of History. V: Robinson in Larson 2005, 64–69.
- Robinson, Haddon, in Craig Brian Larson, ur.** 2005. *Art & Craft of Biblical Preaching: A Comprehensive Resource for Today's Communicators*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Saussure, Ferdinand de.** 1915. *Cours de linguistique générale*. Pariz: Payot.
- — —. 1997. *Tečaj splošne lingvistike*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Schrama, Martijn.** 1995. Prima lectio quae recitata est: The Liturgical Pericope in Light of Saint Augustine's Sermons. *Augustiniana* 45, št. 1/2:141–175.
- Stegu, Tadej.** 2016. Žrtev in pashalna skrivnost ter homilija na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 76, št. 2:393–403.
- Stetckevich, Mikhail.** 2016. The Old Testament and Judaism in the Last Anglican Sermons of John Henry Newman. *Hebrew Studies* 57:201–224.
- Stott, John.** 2005. A Definition of Biblical Preaching. V: Robinson in Larson 2005, 24–29.
- Šegula, Andrej.** 2018. Evangelizacija kot ena od poti do enega Boga v sodobnih pastoralnih smernicah. *Bogoslovni vestnik* 78, št. 2:451–459.
- Vodičar, Janez, in Józef Stala.** 2019. Kateheza v službi vzgoje za kulturo poklicanosti. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 4:1087–1096. <https://doi.org/10.34291/BV2019/04/Vodicar>